

OCENE IN POROČILA

Wolfgang Schuller, **Griechische Geschichte**. Oldenbourg Grundriß der Geschichte, herausgegeben von Jochen Bleicken, Lothar Gall, Hermann Jakobs, Johannes Kunisch, Band 1 2. Auflage. München—Wien : R. Oldenbourg Verlag, 1982. 232 strani in 5 historičnih kart.

Nova nemška svetovna zgodovina, ki jo prinaša napovedanih 22 zvezkov »Oldenbourg Grundriß der Geschichte« (nekaj zvezkov je še v pripravi, tako zvezek za obdobje 840—1046, za čas 1215—1378, za obdobje absolutizma in za evropsko zgodovino medvojne dobe), predstavlja precejšnjo novost v primerjavi z drugimi tovrstnimi podvigi z nemškega področja (npr. Propyläen Weltgeschichte v 11 delih oziroma 22 zvezkih, ki je izhajala v šestdesetih letih in je bila ponatisnjena v sedemdesetih, ali Fischer Weltgeschichte v 35 zvezkih, ki je izhajala od druge polovice šestdesetih let dalje). Novost v konceptu je narekoval namen zbirke, ki naj bi služila v prvi vrsti študentom za poglobljanje znanja in za seminarsko delo, učiteljem zgodovine pa kot pomožni priročnik. Tematsko urejeni zvezki se zaradi tega specifičnega namena delijo okvirno v tri dele: prvo tretjino (ca. 70—100 strani) obsega historični opis dobe, ki je zaradi majhnega obsega izredno zgoščen, drugi, nosilni del knjige je posvečen temeljnim vprašanjem in smerem razvoja raziskav, tretji del pa obsega tematsko urejeno bibliografijo, ki je praviloma izredno izčrpna, saj vsebuje 700 do 1000 bibliografskih enot. Težišče je na drugem in tretjem, zadnjem delu vsakega zvezka, delu, ki je vsebinsko tesno povezan s historičnim pregledom in predstavitev temeljnih vprašanj in novejših raziskav. Tisto, kar smo v prejšnjih zbirkah našli v opombah in v krajših seznamih literature na koncu, je sedaj postalo osrednji del knjige. Zaradi tega ta »Grundriß der Geschichte«, dasi se zdi skromen po obsegu (v povprečju imajo zvezki po 250 strani), posreduje najnovejše stanje in je razlika za študente zgodovine in poklicne zgodovinarje neizrčpen vir informacij. Izdajatelji zbirke so profesorji na raznih nemških univerzah (Jochen Bleicken je profesor za zgodovino starega veka v Göttingenu, Hermann Jakobs je profesor za zgodovino srednjega veka na univerzi v Heidelbergu, Lothar Gall profesor za novejšo zgodovino na univerzi v Frankfurtu).

Specifičen namen zbirke, ki naj bi služila kot študijski priročnik na nemških univerzah, je narekoval tudi razdelitev snovi. Zajeta so (doslej) tista območja, ki se praviloma poučujejo na nemških univerzah, izpuščena pa (zaenkrat) tista področja, ki v univerzitetnem študiju nastopajo izjemoma in so omejena na specializirane ustanove. Po konceptu je zato ta pregled svetovne zgodovine ožji od prej imenovanih pregledov (zlasti od Fischer Weltgeschichte), saj zajema v prvi vrsti evropsko zgodovino, pa še tu je prikaz vzhodnoevropske zgodovine skromnejši kot prikaz zlasti srednje in zahodne Evrope. V dosedanjih zvezkih so izpuščeni pregledi zgodovine Starega Vzhoda, Indije, Kitajske in sosednjih dežel, islamskega sveta, Afrike in obeh Amerik ter Avstralije z Oceanijo. Nasprotno pa je posebej dobro zastopana novejša nemška zgodovina, ki je predstavljena kar v štirih zvezkih, dveh za predvojni čas (Weimarska republika, Tretji Reich) in dveh za povojni čas (posebej zgodovina Zvezne republike Nemčije in Nemške demokratične republike). Ob splošni oznaki vsebine in koncepta zbirke naj posebej pohvalimo njeno priročnost (zvezke odlikuje lična oblika in dobra vezava) in s tem prikladnost za seminarsko delo.

Prvi zvezek zbirke je posvečen grški zgodovini v celoti, od kretske-mikenske dobe do propada zadnje helenistične države, ptolemajskega Egipta. Avtor uvodoma pojasnjuje časovni in prostorski okvir grške zgodovine, ki zajema okroglo čas dveh tisočletij (od ca. 2000 do padca Egipta pod rimsko oblast leta 30 pred Kristusom, bolj podrobno je znana zgodovina zadnjih sedmih stoletij), in prostor, ki je bil splošno omejen na matično Grčijo z otoki, pozneje pa se je z veliko grško kolonizacijo v arhaični dobi razširil na večji del Sredozemlja, v helenistični dobi pa je za nekaj časa zajel tudi praktično ves svet Starega Vzhoda do Indije.

Narativni del, oris grške zgodovine (str. 3—70), obsega v skladu z uveljavljeno periodizacijo grške zgodovine oris minojsko-mikenske Grčije (3—7), temnih stoletij (8—10), arhaične dobe (11—25), klasične Grčije v 5. stoletju (26—37), pozne klasične dobe 4. stoletja (38—50) ter Aleksandrove dobe in helenizma (51—70). Prikaz je zelo zgoščen, napisan z izvrstnim znanjem in bi mu težko kaj očitali. Veliko pozornost posveča avtor vprašanju družbene ureditve in družbenega razvoja v grškem svetu. Pri vsakem obdobju kratko predstavi tudi kulturno zgodovino tistega časa (književnost, filozofijo, umetnost, religijo, duhovno življenje itd.), kar omogoča uporabniku knjige hitro orientacijo in pravilno uvrstitev velikih fenomenov grške kulture v ustrezno zgodovinsko dobo in ustrezno družbeno okolje. Zelo tehtno so označeni stiki

grške civilizacije z vzhodnim svetom, od koder so Grki veliko sprejeli, morda pa nasprotno v nekoliko preskromnem obsegu vplivi Grkov na bližnje sosedo, Tračane, Ilire, in Kelte. Ustrezno mesto ima tudi v pregledih grške zgodovine sicer pogostokrat premalo upoštevana zgodovina zahodnih Grkov, pri čemer je avtorjeva pripoved osredotočena na Sicilijo in južno Italijo. Morda bi tudi v tej zvezi veljalo posvetiti nekoliko več pozornosti Grkom v južni Franciji, v Španiji in na Jadranu.

Drugi del, ki obravnava temeljna vprašanja in smeri razvoja znanstvenega raziskovanja grške zgodovine (str. 71—167), obsega več tematskih področij. Najprej je kratka, vendar precizna oznaka virov za grško zgodovino. Ti se delijo na literarne vire (historiografijo, spise s področja državne filozofije in del s področja poezije in retorike), na napise, papire in novce ter končno na arheološke vire v ožjem pomenu besede, to je, na materialne ostanke z vprašanjem njihove historične interpretacije. Medtem ko se prva skupina virov po obsegu praktično ne povečuje, naslednje pa so v rahlem porastu, pa se zadnja skupina spričo novjših izkopavanj v Grčiji in drugod hitro povečuje. Prav ob primeru zadnje skupine virov avtor poudarja pomembno novost v dognanjih s področja gospodarske zgodovine kasne arhaične in klasične dobe. Pomen proizvodnje keramike v Korintu in v Atenah se kljub izredno velikemu številu najdenih atiških vaz (že čez 40.000) kaže kot precej manjši kot so nekdanj domnevali in ne odraža nujno premoči Aten v meddržavni trgovini (str. 80 s.). Predstavitev virov je precizna in kljub skromnemu obsegu izčrpna, seveda pa zaradi zgoščenega obsega ne more nadomestiti priročnikov, ki so posebej posvečeni tem vprašanjem in so tako za študenta kot za strokovnjaka temeljnega pomena (npr. H. Bengtson, *Einführung in die Alte Geschichte*. München 1975⁷; I. Weiler, *Griechische Geschichte*. Einführung, Quellenkunde, Bibliographie, Darmstadt 1976; uvodi v posamezna poglavja v delu H. Bengtson, *Griechische Geschichte. Von den Anfängen bis in die römische Kaiserzeit*, München 1969⁸, v zbirki *Handbuch der Altertumswissenschaft* III, 4).

Sledi najvažnejši del knjige, predstavitev historičnih vprašanj grške zgodovine. V okviru slošnih vprašanj (82—98) je avtor predstavil novejšo smeri v zgodovinopisju in novejša težišča raziskav. V grški zgodovini je bilo nekdanj in je do neke mere tudi danes v ospredju zanimanje za politično zgodovino, za katero imamo največ virov. Velik skok je napravilo raziskovanje gospodarske in družbene zgodovine, kateremu so se poleg različnih smeri zahodnih zgodovinskih šol posvetili tudi vzhodnoevropski marksistično usmerjeni zgodovinarji. Naj poudarimo pomen nekaj danes prevladujočih ugotovitev (str. 87 ss.).

Nekdanj v marksistični historiografiji uveljavljeno poenostavljeno označevanje grške družbene ureditve kot sužnjelastniške je preseženo in ga v nekdanji obliki opušča tudi vzhodnoevropsko zgodovinopisje. Število sužnjev v stari Grčiji se je spreminjalo z ozirom na kraj in čas. Malo je bilo sužnjev v arhaični dobi, v srednji Grčiji se pojavljajo v večjem številu šele od 4. stoletja dalje (!), malo je bilo sužnjev na primer v grških mestih ob Črnem morju, sorazmeroma dosti pa v Atenah. Položaj sužnjev ni bil enoten, diferenciran je bil v različne stopnje podrejenosti. »Razredni boj« v smislu želje po odstranitvi suženjstva ni znan (!). Položaj sužnja ni bil odvisen le od formalnopravnega stanja, temveč tudi od konkretnega dela, ki ga je opravljal. Tudi na najbolj tipično »suženjskih« področjih dela (v rudnikih, pri kmetijskih delih, v obrtni proizvodnji) so sužnji delali skupaj s svobodnimi za enako plačilo (!), od katerega so morali del oddajati lastniku. Še vedno premalo vemo, koliko (ali sploh?) je bilo suženjsko delo cenejše od dela svobodnega človeka in v kolikšni meri je materialni položaj grške družbe temeljil na suženjskem delu, prav tako ne moremo določiti relativnega in absolutnega števila sužnjev. Po novjših raziskavah je tudi precej boljše znan položaj ženske v grški družbi, ki se je prav tako spreminjal s krajem in časom (str. 89) in je bil ponekod v odnosu do moških podrejen oziroma konfliktan (tako zlasti v klasični dobi). Dobro je proučeno področje zgodovine religije (avtor opozarja na raznovrstnost oblik verskega življenja, str. 91 s.) in področja pravne zgodovine. Za obe področji imamo na razpolago več temeljitih predstavitev.

Od posebnih vprašanj (str. 99—167) je avtor posebej poudaril problem mikenske Grčije z razvozljanjem linearne B pisave, pomenom tega odkritja in njegovih meja (99—107). Dejstvo je, da je šele to odkritje omogočilo zgodovinarjem študij grške družbe v mikenski dobi. Prav tako je še vedno odprto vprašanje historične interpretacije homerskih epov. Iz arhaične dobe sta vsekakor najbolj v ospredju vprašanja: nastanek grške polis in grška kolonizacija. Od dosti opaženih vprašanj naj opozorimo na vprašanje razvoja družbene in državne ureditve Aten, na vojne s Perziji, na peloponeško vojno ter na zapletene pojave oblike krize grškega sveta v 4. stoletju.

Iz helenistične dobe je avtor poudaril vprašanje vloge in pomena helenizma vključno z vprašanjem periodizacije. Tu naj opozorimo na slovensko delo, ki obravnava helenizem kot kulturnozgodovinski fenomen, posebej na področju književnosti: K. Gantar, *Helenizem*, Literarni leksikon. Študije, tretji zvezek, Ljubljana 1978, 52 strani. Od velikih državnih tvorb obravnava Schuller posebej Aleksandrovo državo

(149—152), ptolemajsko državo (157—161), selevkidsko državo (161 s), razvoj v Mali Aziji, grško-indijske stike, razvoj v Grčiji, Makedoniji in v grškem svetu na Zahodu.

Bibliografija v tretjem delu knjige (169—207) obsega več kot 800 naslovov knjig in člankov. Urejena je tematsko. Splošnemu delu (splošni orisi grške zgodovine, koncept zgodovine, pomožne vede, zbirke virov, socialna zgodovina, gospodarska zgodovina, suženjstvo, pravo, vojaška zgodovina, grško zgodovinopisje, Atene, Sparta) sledi kronološki prikazi po temah (stari grški svet, Kreta, Mikene, homerski čas, arhaična doba, kolonizacija, zgodovina 5. stoletja, perzijske vojne, peloponeška vojna, 4. stoletje, Makedonija, Aleksander Veliki), nato helenistična doba (splošni prikazi, ptolemajski Egipt, Selevkidi, posebej Judje in druga ljudstva v okviru selevkidske države, Mala Azija, Makedonija, Grki na Zahodu v helenistični dobi). Sledijo dodatki (kronološka tabela, seznam okrajšav, imensko, geografsko in stvarno kazalo, historične karte).

Iz seznama literature je razvidno, kako hitro napreduje znanje o grški zgodovini. Tem raziskavam lahko v celoti sledijo le veliki raziskovalni centri z večjim številom strokovnjakov in z bogatimi knjižnicami. Manjšim in skromnejšim središčem je rezervirano mesto le pri proučevanju določenih vidikov grške zgodovine, najpogosteje pri proučevanju regionalne zgodovine, kakršno gojijo tudi nekatera študijska središča pri nas. Ker je bibliografija sestavljena po meri interesov in potreb nemškega jezikovnega področja, so navedeni naslovi le v štirih v stroki prevladujočih jezikih (v nemščini, angleščini, francoščini in italijanščini), ostala dela (tudi npr. novogrška) pa se skoraj v celoti izpuščajo. Zaradi tega skorajda ne naletimo na dela jugoslovanskih avtorjev, kar nas v takem kontekstu ne sme presenetiti. Kritične pripombe h knjigi bi mogli dati skorajda samo z vidika regionalne zgodovine. Od jugoslovanskih dežel sta bili zajeti v krog grške zgodovine dve ozemlji: srednja in južna Dalmacija (kot grško kolonizacijsko območje, zlasti v dobi ekspanzije Sirakuz v času tirana Dionizija Velikega po letu 400) in pa makedonsko področje, ki je bilo od Filipa II. do prihoda Rimljanov del makedonskega kraljestva (vendar brez severne Makedonije). O obeh teh dveh področjih obstaja sorazmeroma obsežna strokovna literatura, ki v knjigi ni upoštevana. S celotnega predstavljenega območja najdemo v bistvu samo dve italijanski deli o Grkih in Jadranu (v bibliografiji pod št. 370 in 372); izpuščena so dela predvsem hrvaških arheologov in zgodovinarjev, ki so o tem napisali nekaj monografij in vrsto razprav. Novo ažurno bibliografijo najdemo v publikaciji: Issa. Otok Vis v helenizmu, Narodni Muzej, Ljubljana 1986, 43 strani, s 35 naslovi; glej tudi L. Margetić, Psefizma o osnivanju grške kolonije na otoku Korčuli, Živa antika 21, 1971, 189—204; za umetnost grške in helenistične dobe pri nas glej tudi ustrezna poglavja v publikaciji: Antički portret u Jugoslaviji. Beograd—Skopje—Zagreb—Split—Ljubljana 1987; za ozemlje SR Makedonije v helenistični dobi glej bibliografijo v publikaciji: Keltoi. Kelti in njihovi sodobniki na ozemlju Jugoslavije, Ljubljana 1983, str. 101. Prav tako bi seznam literature mogli dopolniti z deli o vplivih grškega sveta na bližnje sosedne Balkanu, na Tračane, Ilire in Kelte (za Tračane glej Chr. M. Danov, The Thracian auf dem Ostbalkan von der hellenistischen Zeit bis zur Gründung Konstantinopels, Aufstieg und Niedergang der römischen Welt II, 7, 1, Berlin—New York 1979, 21 ss., za ozemlje Jugoslavije izbrana bibliografija v publikaciji Keltoi: Kelti in njihovi sodobniki na ozemlju Jugoslavije, 98 ss.). Te pripombe le malo zmanjšujejo pomen te sicer odlično napisane knjige.

Rajko Bratož

Jochen Bleicken, **Geschichte der Römischen Republik**. Oldenbourg Grundriss der Geschichte. Herausgegeben von Jochen Bleicken, Lothar Gall, Hermann Jakobs. Band 2. 3., überarbeitete Auflage. München: R. Oldenbourg, 1988. 293 strani in 2 historični karti.

Drugi zvezek v zbirki, posvečen zgodovini rimske republike, zajema deloma isto časovno razdobje kakor zvezek o grški zgodovini (ca. 1000 do 27. prvi zvezek ca. 2000 do 30 pred Kristusom), le s to razliko, da je v prvem zvezku težišče prikaza na 5. in 4. stoletju, v drugem pa se intenzivnost v obravnavanju stopnjuje od dogodkov in procesov v 3. stoletju proti onim v 1. stoletju. Zaključna meja je skorajda enaka. Leta 30 je propadla zadnja helenistična država, ptolemajski Egipt, nekaj let zatem, januarja 27, je Oktavijan postal Avgust in je dobil ne le monarhična pooblastila (ta je imel že pred tem, tako kakor pred njim Cezar in deloma tudi Pompej), temveč tudi legalni in splošno priznani položaj monarha, s čimer je nastopila v rimski zgodovini doba principata.

Narativni del knjige (str. 1—93) obsega v smiselnem zaporedju naslednja področja: predstavitev stare Italije in njenih ljudstev, posebej Etruščanov in Grkov (str. 1—11), začetke Rima in razvoj zgodnje republike do leta 338, ko je Rim dobil prevlado v Laciju (str. 12—21), stanovske boje in družbeno ureditev v zgodnji republiki (str.